

עם מעצרו "שהיה מוכן לבצע פיגועים, וביטא תסכול רק על כך שהופעל על ידי המודיעין הסורי ולא ע"י ארגון פלסטיני" (עמ' 283). לצד שבחים לספר, ראוי לציין שהדיון בהבדלים בין "מצפן" ל"פעולה השמית", ו"העולם הזה - כוח חדש", כמו גם ההצטרפות והפרישה ממנו, אינו ממוצה דיו, כמו גם תפיסת "מצפן" כמטרים את הפוסט ציונות. עם זאת, מדובר בספר מחקרי מעניין וחשוב.

יוסי ברנע

שליף לדוגמה, "אחרי המהפכה הסוציאליסטית ממילא יתקבלו ההחלטות על ידי נציגים באזורים. במצב כזה אין צורך בפרלמנט ובמדינות לאום" (עמ' 141). חבל אולי שבמציאות מתקבלות בכל זאת ההחלטות בפרלמנטים ובמדינות לאום, הגם שהיה רצוי שישראל תהיה מדינת לאום טריטוריאלית ישראלית, ולא אתנוקרטית הנסמכת על דת אוניברסלית. דוגמה אחרת, הנשמעת הווה למדי, היא הודאתו של אודי אדיב

להכיר בזכותו [של המיעוט] להגדרה עצמית. עם זאת למדינה יהודית נפרדת מהאיחוד הערבי הסוציאליסטי לא יהיה כושר כלכלי, צבאי ופוליטי. לכן עדיף ליהודי ישראל להשתלב באיחוד זה, תוך שמירה על מידה מסוימת של אוטונומיה" (עמ' 122). במבט לאחור, מציינת אראל, מפלג הוויכוח על הקמת שתי מדינות (ישראל ופלסטין) או מדינה אחת משותפת את אנשי "מצפן". לדעתו של אילן

**אנדרי פישוהף
דממה לארבע ידיים**

סימנים, מתוודה בפני המשורר כי גם הוא כותב בסתר (אבל הוא גם מודה שהוא מחקה את גוגול ואת קפקא). יש דיאלקטיקה כואבת אצל כל משורר אמת. מצד אחד, בלי שירה אין טעם לחיים, ומצד שני, כל שיר נוסף מקרב אותו אל תהומות הייאוש. לדיאלקטיקה הזאת נתן אנדרי פישוהף ביטוי בשיר 'השלמתי':

"ממקומי באוטובוס הגורל/ ללא נהג/ אני רואה - / גבו הישר של הנוסע/ ועוד נוסע/ כמו מצבות ללא שם, עדיין/ / השלמתי עם עצמי/ בשם עצמי/ עד השיר הבא".

ידועה האמירה שאדם לאדם זאב. פישוהף מפקפק באמיתותה של האמירה הזאת: "אדם לאדם סימן שאלה/ לא זאב ולא שועל/ סימן שאלה לתשובות לא צפויות// כשהאדם ימצא סוף-סוף/ את האפשרות הנכונה/ הוא ייהפך לתשליל הבורא/שהצהיר כי בדמותו ובצלמו".

הזולת איננו זאב ואיננו צלם אלוהים. הוא סימן שאלה, ולכל היותר - תשליל של אלוהים, כי הרי תכונותיו הפוכות ממש מאלה המיוחסות לאל (כוח וצדק אינסופיים, קיום נצחי ושלטון ללא מצרים בהיסטוריה).

לבסוף אביא ציטוט מתוך השיר שעל שמו נקרא הספר, 'דממה לארבע ידיים': "לבסוף החיים נותרים/ דממה לארבע ידיים/ דממה המסתירה/ את הסימן/ לשובה של הזעקה הקדומה/ של מטאפורה מקולקלת".

קודם היה הזולת סימן שאלה. כאן הוא סימן לשובה של זעקה קדומה, עליה מכסה דממה לארבע ידיים: הזוג נשאר עם הדממה, כי כל הזעקות כבר שכחו במטאפורה שהתקלקלה. אם אין ביטוי הולם לזעקה, מוטב לשתוק. הרי הסוף הוא תמיד דממה דקה.

משה גרנות

פסנתרנים יושבים יחד על אותו הפסנתר ומנגנים. "דממה לארבע ידיים" יוצא מתוך הסיטואציה הזאת וחותר אל עולמות נוספים, כגון יחסים שקטים (מתוחים? נינוחים?) בין שני בני זוג, הקשורים זה לזה. ושמא מדובר פה על שתיקה לאחר המון דיבורים, דיבורים של חיים, שלימים המתקרבים לקצם, שכן המוות ו"הקדימונים" שלו הם נושאים החוזרים ונשנים ביצירתו של פישוהף. עוד לא הצצנו אפילו אל השיר הראשון, וכבר

בכתרת נדרש הקורא לעיון ולהתעמקות. ידועה הטענה העולה לעומת ציירי האבסטרקט: קודם ציירו סוס, כמו שצייר פיקאסו הצעיר, ורק אחר כך ציירו לכם אבסטרקט כאוות נפשכם. גם למשוררים רבים מתחשק לעתים לומר, בפרפראזה על הטענה כנגד האבסטרקט: להביא כמה הגיגים במבנה של שורות קצרות, זאת איננה וירטואוזיות פיוטית. נסו בבקשה לכתוב שיר גם על פי המבנים הקלאסיים! נראה לי שאנדרי פישוהף עומד היטב גם בניסיון זה, לדוגמה, 'סונטה xiv', הכתובה בקפידה, על פי מתכונת הסונטה הקלאסית. הווירטואוזיות הצורנית לא פגמה במשמעויות הנסתרות והנגלות של השיר, והקורא מוצא בסונטה מפעימת הלב השקה שבין השירה לחיים על קו הקץ, בין השורה והשירה, בין השורה שעל הנייר ובין שרירותם של החיים. בשיר אחר, 'בדיקת ראיה', מרגיע הנבדק את רופא העיניים: אין צורך במכשירים כדי שהוא יראה למרחוק; הוא מכיר את האותיות היטב, את צלילן ואת צלן, וגם את שתיקתן. המשורר מכיר את רטט היד במגע המילים, והערפל מעל רשתית עינו הוא רק מסך הדמעות שנאגרו בו. השיר משתמע לשתי פנים: מצד אחד, אופטימיות, שכן הכרת המילים איננה כרוכה דווקא ביכולת הפיזית של האדם לקלוט סימנים; ומצד שני, פסימיות גדולה כי ההכרות עם המילים מובילה לעצב גדול. כמו בחלק גדול של שיריו, מתגנבת גם כאן נימה קלה של אירוניה: הרופא, הממונה על תקינות היכולת הפיזית לזהות

באוטובוס הגורל

אנדרי פישוהף: דממה לארבע ידיים, הוצאת ספרי עיתון 77, 2010, עמ' 70

אנדרי פישוהף הוא תופעה מרשימה בעולם השירה שלנו. הוא הגיע ארצה ב-1976, וכבר ב-1991 פרסם את ספר שיריו הראשון בעברית **כאב לבן** (עקד). אחריו ראו אור שבעה ספרי שירה נוספים, שבכולם חותם פישוהף מובהק של עומק ולשון פיגורטיבית ייחודית. פישוהף, שהיה כבר משורר ידוע ברומניה, הספיק לפרסם עד כה גם שישה ספרי שירה ברומנית, שראו אור בארץ, ברומניה ובגרמניה.

יש אנשים שנולדו "עם זה", כלומר, עם יכולת להטמיע מילים ולשונות. כזה הוא אנדרי פישוהף, שכבר בצעירותו תרגם ממיטב הספרות הרומנית להונגרית, ולהיפך. מפעלו נמשך גם בארץ, והוא מתרגם שירים של משוררים ישראלים כותבי רומנית לעברית, המתפרסמים בבמות שונות. אנתולוגיה של שירה זאת בתרגומו, בשם **חודף ידוק**, יצאה לאור על ידי התאחדות אגודת הסופרים בישראל (1995). הוא מתרגם מרומנית לעברית ומעברית לרומנית, מהונגרית לעברית ומעברית להונגרית. אינני מכיר הרבה אוזני עט בעלי סגולות כאלו.

ידוע לי על כ-60 סופרים ומשוררים כותבי רומנית, אשר הגיעו ארצה שנים רבות לפני פישוהף, והם מתקשים להתנתק מהשפה שבה דיברו וכתבו בשחר חייהם. הם מתכנסים ב"מכון לתרבות רומנית" בתל-אביב, וב"מעגלי התרבות" בשפה הרומנית בירושלים, חיפה ונהריה. לפנים התכנסו בבית הסופר בתל-אביב, קראו זה לזה שירים וסיפורים בשפה שדיברו פעם בארץ כרבע מהאוכלוסייה, והיא הולכת עתה ונעלמת מההווי הישראלי. מעטים פרצו את מחסום העברית. הבולט ביניהם הוא סנדרו דוד המנוח, אך דוד הגיע לארץ בצעירותו ממש, ואילו פישוהף הגיע לכאן בן 36, גיל שמתקשה להטמיע עולם של שפה חדשה.

שמו המסקרן של הספר החדש, מושתת על תבנית לשון מתחום המוסיקה: יש יצירות מוסיקליות המולחנות במיוחד לארבע ידיים, כלומר, שני